

HOCA NEŞ'ET'İN BİR BEYTİNİN ŞERHİNE DAİR

Ekrem BEKTAŞ*

Öz: Süleyman Neş'et, devrin birçok genç şairini toplamış ve onlara Farsça öğretmiştir. Bu faaliyeti sırasında, kendisinin Farsça bir beytini öğrencilerine vererek şerh etmelerini istemiştir. Hoca, öğrencilerin yazdıkları şerhlerden sadece Mirzâ Abdulkadir-i Buhârî'in şerhini beğenir. Bu çalışmada, Mirzâ Abdulkadir'in yazdığı yüz beyitlik Farsça manzum şerh ile Pertev'in bu şerhe yazdığı mukaddime üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şerh-i yek-beyt-i Neş'et, Farsça şerh, Mirza Abdulkadir-i Buhârî.

ON THE COMMENTARY OF ONE COUPLET OF HODJA NEŞ'ET

Abstract: Süleyman Neş'et taught Persian to many of the young poets of his time. One day, in the course of his class, he asks his students to write a commentary on a Persian couplet of his own. Among all commentaries, Neş'et appreciates the one written by Mirzâ Abdulkadir-i Buhârî. The present study deals with a one-hundred-couplet Persian commentary written in verse by Mirzâ Abdulkadir and the 'preface' included into it by Pertev.

Keywords: The commentary on a couplet written by Neş'et, Persian commentary, Mirzâ Abdulkadir-i Buhârî.

* Doç. Dr., Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (ebektas@harran.edu.tr).

Süleyman Neş'et, XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. yüzyılın ilk yılları arasında yaşamış divân şiirinin önemli temsilcilerinden biridir. Neş'et, şairliğinden çok, Farsça hocalığıyla meşhur olduğundan edebiyat tarihimizde, Hoca Neş'et olarak bilinmektedir¹.

Devrin genç şairlerine Farsça öğreten ve Mevlânâ *Mesnevî*'sinden müzakereli dersler yapan Hoca Neş'et, bu genç şairlerin yetişmeleri için Mollâ Gürânî'deki konağını adeta edebî bir mektep haline getirir. Hoca burada, bir taraftan öğrenci yetiştirirken, bir taraftan da halkı eğitmek amacıyla tasavvufî dersler verir. Konağına gelen fakir ve yoksul kimseleri boş çevirmeyen, onların dertlerine çâre arayan Hoca, yardımseverliği ve cömertliğiyle de dikkatleri üzerine çeker. Öyle ki zamanın bazı tekke şeyhleri, Hoca'nın etrafında oluşan bu meclisleri kıskanırlar. Hoca Neş'et'in edebî mektebinde yetişmiş dönemin önemli şairlerinden biri olan Muvakkit-zâde Muhammed Pertev,² Hoca'nın derslerine devam edenlerin ve kendilerine mahlas-nâme yazılan şairlerin had ve hesabı olmadığını söyler³.

Neş'et *Divânı*'nda kendilerine mahlas-nâme yazılmış şairlerin sayısı on altıdır. Bunlar: Gâlib, Beylikçi İzzet, Pertev, Hanîf, Şehîd, Müştâk, Mîr Âmir, Gâyûr, Nâ-yâb, Cenâb, Bedî', Zahîr, Sıddîk, Hâtîfî, Vahyî el-Hâc Süleyman ve Koca Müfti-zâde İbrahim'dir⁴.

Oysa Hoca'nın rahle-i tedrisinden geçen şairlerin sayısı bunlarla sınırlı değildir. Kendilerine mahlas-nâme yazılmış bu şairlerin dışında Hoca Neş'et'in edebî mahfilinde yetişmiş başka şairler de tespit etmiş bulunmaktayız. İşte bu makalede, Hoca Neş'et'in edebî muhitinde yetişmiş genç bir şairin, Hoca Neş'et'in Farsça bir beytine yazdığı manzum şerhi üzerinde durulacaktır.

¹ Hoca Neş'et'in hayatı için şu eserlere bakılabilir: Pertev'in yazdığı Hoca Neş'et biyografisi, *Divân-ı Neş'et*, DTCEF. Ktp, Yazmaları, M. Ozak I, No: 60. yk. 1b-5a; Aynı hal tercümesi Hoca Emin Efendi'nin Kethudâ-zâde Efendi'nin Terceme-i Hâline Zeyl, İstanbul, 1294 adlı eserin sonunda eski harflerle yayımlanmıştır. Bu hal tercümesi, tarafımızdan da yeni yeni harflere aktarılıp yayımlanmıştır: Ekrem Bektaş, "Pertev'in Hoca Neş'et Biyografisi", *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi (Journal of Social Sciences)*, Prof. Dr. Mahmut Kaplan Armağan Sayısı, Cilt/Volume: 9, Sayı/Number: 2, Ekim/October 2011, s. 181-205; Fatin Davud, *Hâti-metü'l-Eş'âr*, İstanbul 1271, s. 406-407; Arif Hikmet, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emiri Tarih, 789, yk. 61a; Bursalı M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C. II, s. 297; Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, (haz. Cemal Kurnaz), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 1986, 76-80; Rıza Oğraş, *Hoca Neş'et Divânı (İnceleme ve Tenkitli Metin)* İstanbul Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1991; İlhan Genç, *Hoca Neş'et Divânı*, İzmir 1996; Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995, s. 415-420; Ali Güzelyüz, "Hoca Neş'et'in Hayatı, Eserleri ve Tâfân-ı Ma'rîfet'teki Tasavvufî Görüşleri", *İlmî Araştırmalar*, 5, İstanbul 1997, s. 167-175.

² Ekrem Bektaş, *Muvakkit-zâde Pertev Divânı*, Öz Serhat Yayıncılık, Malatya 2007.

³ Pertev, *Divân-ı Neş'et*, yk. 3b; Bektaş, s.197.

⁴ *Divân-ı Neş'et*, Bulak 1252/1836, s. 9-47.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu'nda “*Şerh-i Yek Beyt-i Hazret-i Neş'et*” adıyla Pertev adına kayıtlı bir eser vardır.⁵ Eserin tamamı dokuz yaprak olup Hoca Neş'et'in,

‘Acebest Husrev ü Şîrîn-hüner

Bîn ki Gül-güneş benefşec-gûn şud⁶

Farsça beytinin şerhini içermektedir. Eserin mukaddimesi Pertev tarafından yazıldığı için eser Pertev'e ait zannedilmiş ve onun adına kaydedilmiştir. Oysa Hoca Neş'et'in Farsça beytini manzum olarak şerh eden Pertev değil, Mirzâ Abdulkadir-i Buharî adında bir şairdir. Mirzâ Abdulkadir-i Buharî'nin hayatı hakkında elimizde hiçbir bilgi yoktur. Nisbesinden anlaşıldığı üzere Buharalıdır. Pertev'in mukaddimede anlattığına göre Abdulkadir, Hoca Neş'et'in edebî muhitinde yetişmiş ve Hoca'dan Farsça öğrendiği bir zamanda bu şerhi kaleme almıştır. Zaten şerhin başlığı da “*Şerh-i Yek Beyt-i Hazret-i Üstâd*” şeklindedir. Dolayısıyla bu eserin Pertev'e aitmiş gibi gösterilmesi doğru değildir.

Pertev, mukaddimede eserin yazılış hikâyesini şöyle anlatır: Hoca Neş'et'in kinayeli ve bir hikâyeye dayanarak yazdığı yukarıdaki Farsça beytinin, Farsça öğrenen öğrencilerin dilinden halka kadar indiğini ve indî manalar verildiğini duyunca kendi öğrencilerine şerh etmelerini ve en iyi şerh edene de sırtındaki kürkü hediye edeceğini söyler.⁷ Öğrencilerden her biri bu beyte farklı anlamlar verir; ancak bir türlü Hoca'ya beğendirmezler. Öğrenciler kendi aralarında “Hoca zihnimizi karıştırmak için bu beyti anlamsız mı yazdı; yoksa kürkü vermemek için mi kimsenin şerhini beğenmiyor” diye dedikoduya başlarlar. Aradan bir kaç yıl geçtikten sonra Pertev, bir kış günü Hoca'nın konağına giderken yolda bir olayla karşılaşır. Baş ve ayakları yalın, elbisesi yırtık fakat genç ve güzel bir Mısırlı dilenci kadının âh u figân ederek Hz. Muhammed ve Hz. Fatıma'yı öven kasideler okuduğunu görür. Kadının bu çılgınlıklarını işiten halk hayrete düşüp başına toplanır. Pertev de merakla olayı bizzat gözlemleyerek kadının irticalen kasideleri söylediğini görür. Pertev, çaresizlik içinde kıvranan kadının durumundan etkilenir ve gördüklerini hocasına anlatmayı plânlayarak konağına gider. Pertev hu-

⁵ Karatay, F. Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C. II, İstanbul 1961, s. 221. Bu katalogta verilen yanlış bilgiyi hazırladığımız çalışmada düzeltilmiş ve eserin künyesi hakkında bilgi vermiştik. Bk. Bektaş, s. 21.

⁶ Şîrin hünerli Hüsrev acayıptır. Gör ki onun Gülgûn adındaki atı menekşe renkli oldu.

⁷ Bilindiği gibi Hoca Neş'et de Abdurrahman-ı Câmî (ö. 898/1492)'nin iki beytini *Tercüme-i Du Beyt-i Molla Câmî* adıyla şerh etmiştir. Eser, 1263/1847 yılında Dâru't-Tibâ'ati'l-‘Âmire’de basılmış ve Yüksek Lisan tezi olarak hazırlanmıştır. Tez için bk. Üzeyir, Arslan, *Tercüme-i Şerh-i Dü Beyt*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1999.

zura vardığında, Hoca Neş'et'in, bir kaç yıl önce öğrencilerine şerh etmek üzere verdiği yukarıdaki Farsça beytini, keramet eseri olarak Pertev'in yolda gördüğü dilenci kadının durumuna benzer bir şekilde açıklar ve yazdığı gazellerin her bir beytinin Nizâmî'nin mesnevîleri kadar derin anlamlar içerdiğini söyler. Böylece Pertev, hocasının kerametleri karşısında hayretler içinde kalır ve yolda gördüklerini anlatmaktan da vazgeçer.

Daha sonra Hoca Neş'et, talebesi Mirzâ Abdulkadir-i Buharî'nin tekrar yazdığı manzum şerhini beğenerek verdiği sözü tutar ve latifelerle kürkünü Mirzâ Abdulkadir'e hediye eder. Böylece öğrencilerin hocaları hakkındaki zanları da giderilmiş olur.

Pertev, yukarıda özetlemeye çalıştığımız bilgiden sonra Mirzâ Abdulkadir-i Buharî'nin, Nizâmî (ö. 610/1213)'nin *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisi tarzında önce on beş beyit sonra da seksen beş beyitlik şerhinin yer aldığını söyleyerek sözü bitirir.

Hoca Neş'et'in öğrencisi Mirzâ Abdulkadir'in önce yazdığı 15 beyitlik manzum şerhi beğenmemesinin bizce haklı sebepleri vardır. Çünkü bu 15 beyitlik şerhin 7 ila 10. beyitleri arasındaki 4 beyit Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinden aynen alınmıştır.⁸ Mirza Abdulkadir'in önce yazdığı 15 beyitlik şerh Hoca Neş'et tarafından beğenilmeyince Abdulkadir, Farsça beyti ikinci kez manzum olarak şerh eder. Ancak Mirza, yazdığı 15 beyitlik şerhin çoğu beytini ya aynen ya da biraz değiştirmek suretiyle daha sonra yazdığı şerhin içine serpiştirir. Bu da Mirza'nın şairliğinin zayıf olduğunu gösteren delillerdendir. Tamamı yüz beyit olan bu şerhin edebî yönden de zayıf olduğunu söylemek mümkündür. Mukaddimede Pertev'in de ifade ettiği gibi Abdulkadir, Nizâmî-i Gencevî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı mesnevîsini örnek almış ve şerhini aynı mesnevînin "mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün" olan kalıbıyla yazmıştır.

Mirzâ Abdulkadir,

Şenîdem ez kühen pîrân hikâyet

Rakam kerdem me'âl-i beyt-i Neş'et

beytiyle, hikâyeyi yaşlılardan işittiğini ve bundan hareketle Neş'et'in beytini şerh ettiğini bildirmektedir. Oysa yukarıda da değindiğimiz gibi şârih, Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisini okumuş ve dört beyti de aynen almakla bir nevi intihal yapmış denilebilir. Mirzâ Abdulkadir'in ikinci kez yazdığı şerhin 26. beyitten

⁸ Nizâmî-i Gencevî, *Hüsrev ü Şîrîn*, (Tashih ve talikat, Dr. Berât Zencânî), İntişarât-ı Danişgâh-ı Tahrân, Tahrân 1374.

sonraki başlığı ile Nizâmî'nin mesnevisindeki başlık arasında da büyük benzerlik vardır. Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde başlık “*Dîden-i Hüsrev Şîrîn râ der-çeşmesâr*”⁹ iken Mirzâ Abdulkadir’de “*Âmeden-i Hüsrev ez Medâyîn besûy-ı Ermen ve dîden-i Hüsrev Şîrîn râ der ân çeşmesâr*” şeklindedir. Nizâmî’de birkaç başlık altında anlatılan olaylar, Mirza Abdulkadir bir tek başlık altında özetler. Dolayısıyla Mirzâ Abdulkadir, hocasının beytini şerh ederken tamamıyla Nizâmî’nin eserinden yararlanmıştı denilebilir. Pertev’in mukaddimesini yazdığı ve Mirzâ Abdulkadir’in Hoca Neş’et’in Farsça beytine yaptığı iki manzum şerhin çevriyazısı aşağıdadır:

Şerh-i Yek-Beyt-i Hazret-i Üstâd

(1b) B’ismi’llâhi’r-rahmani’r-rahîm. El-hamdu li’llâhi Rabbi’l-’âlemîn ve’s-salâtu ve’s-selâmu ‘alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihi ve sahabihi ecma’in. Ammâ ba’d. Sebeb-i reng-rezî-i zemîn-i Gül-gûn-câme ve bâ’is-i benefşec-rîzî-i Şebdîz-hâme oldur ki yegâne-i devrân ve üstâd-ı suhan-verân-ı cihân ve baba-yı ebnâ-yı şî’r-gûyân-ı zamân ve h’âce-i erbâb-ı dâniş ü ‘irfân velî-ni’ metüm üstâd-ı bülend-himmetüm el-hâcc Neş’et Süleymân Efendi efendimüz hazretlerinin nutk-i kerâmet-eserleri olan (2a)

‘Acebest Husrev-i Şîrîn-hüner

Bîn ki Gül-güneş benefşec-gûn şud

beyt-i şerîfleri ki tarz-ı kinâyede mebnî-i ‘ale’l-hikâye inşâd buyurılıp dâ’ire-i fâhire-i feyz-bahşâ-yı üstâdîleri menşe’-i ihvân-ı suhanverân ve menba’-i erbâb-ı ma’ârif ü ihvân olmakdan nâşi beyt-i şerîf-i merkûm evfâh-ı şâkirdân-ı Farsî-h’ânândan elsine-i ‘avâma münteşir olup ‘indî ma’nâlar virildiği müşârün ileyh efendimüz hazretlerinin mesmû’ları ve letâyif-i ma’ânîsine nâ-resâyî-i idrâkleri ma’lûmları oldukda imtihân-ı ezhân-ı nev-hevesân ve âzmâyîş-i tab’-i hüner-mendân kasdıyla “*İşbu beytümde murâd itdigüm ma’nâyı her kim şerh ve hall ider ise dūşuma pūşîde olan (2b) kūrķūmi ilbâs iderüm*” buyurdıklarında rütbe-i tahsîne nâ’il olup kūrķ giymek hevesiyle bu’l-hevesân-ı fenn ü hüner dürlü dürlü ma’nâlar virmege sa’y ü kūşîş ve ma’nâ-i beyt-i şerîfi ‘adem-i fehîm ü derk ile kūrķ-i mev’ûdî pūşîş idemeyüp açıkda kaldıklarından “*Âyâ H’âce Efendimüz mücerred tağlît-i zihî için bu beyti bî-me’âl ve bî-ma’nâ mı inşâd buyurdılar.*

⁹ Age., s. 53.

Yoksa incâz-ı va'd itmemek bahânesiyle mi virdigümüz ma'naları tahsine sezâ buyurmazlar” güft-gûsıyla bir kaç sene murûr ve beyt-i merkûmun şâhid-i zîbâ-yı me'âli verâ-yı perde-i hafâda mestûr kaldığı esnâ mahz-ı kerâmetlerinden olmak üzere murâd buyurdıkları ma'nâdan fazla beyt-i şerîf-i merkûmda bir ma'nâ-yı nevîn-i kerâmet-rehîn dahi cilveger-i zuhûr (3a) olmuştur ki zikr olunur. Mütercim-i fakîr Seyyid Pertev-i pür-taksîr bir fasl-i şitâda ziyâret-i 'aliyyeleri kasdiyle devlet-hânelerine rû-be-râh iken esnâ-yı tarîkde kasîde-h'ânân-ı nisvân-ı Mısıriyyeden ebyazü'l-vech ve hadîsetü's-sinn bir hatun-ı sûk-nişîn 'Arabâna mahsûs olan elhân-ı âteşîn ve nağamât u sadâ-yı hazîn birle medh-i Resûl ve sitâ-yiş-i Betûl idüp der-yûze ider idi. Ancak her fâsıla-i beyt-i kasîdede mülâhaza ve te'ennî ile tağannî itmesinden fehm ve iz'ân olunur idi ki kırâ'at eylediği kasîde üdebâ-yı selefün olmayup hemân inşâd ü icâd idüp söyler idi. Ve bir haysiyyet ile mü'essir ve sûznâk nağmeler ile söyler idi ki surûd-ı mevzûn ve 'ibâret-i sûzîş-fuzûnın istimâ' iden âyende ve revende (3b) yol üzre irkilüp kalmış ve pîş ü pes-i güzergâh-ı şâh-râh kesret-i nâsdan geçilmez mertebe izdihâm olmuş idi. Nâ-çâr bir mikdâr meks ve karârum muktazî olmağın mersûmenün hey'etine ve kâl u hâl ve kıyâfetine nazar-ı dikkat eyledigimde kûtâhî-i palâs-pâre-i fakrdan bî-çârenün sâk-ı pâyî tâbe-zânû küşâde ve 'uryân olmuş ve ka'b-ı muhannâsı çâmur-ı çâr-sû ile âlûde ve mülevves oldığından fazla te'sîr-i burûdet-i havâdan beşeresi gögerüp levn-i zencîye müşâbih olmuş idi. Gûyiyâ hınâ-yı pâyî dûd-ı kebûd arasında 'alev-i nâra ve esb-i Gül-gûn-ı Husrev-i Şîrîn-hünerün benefşeczâra düşmesine dönmişti. Eşedd-i ihtiyâc-ı fakr u fâkasından kemâl-i hünerin tahkîk ve sürûd itdiği nâdire kendinün (4a) oldığın tasdik eyledüm. Zîrâ mesel-i meşhûrdur ki “Hevâ-yı Sebzevâr bundan hoş-hâl Ebûbekir-i Perverde”¹⁰ ve mücerredür ki felek-i sebz-reng dahi şu'arâ hayline bundan a'lâ ser-gerde itmez. Bu hâtıralar ile ol mahalden guzâr ve münâsebet düşer ise meclis-i şerîflerinde yâd ve tezkâr itmek niyetiyle bezm-i Hazret-i Üstâda dühûlümde kemâl-i kerem ve kerâmetlerinden derûnumda olan hâtıram mir'ât-zamîr-i ilhâm-semîrlerinde temessül ve teşehhüs idüp bu çâker-i dîrînelerine dahi beyt-i şerîf-i merkûmı bir sûretde gûyân oldılar ki hemân reh-güzârdâ dü-çâr oldığım bî-çârenün zımnîce hâlini iş'âr gibi ola düşdi. Ve me'âl-i beytten 'âcize-i merkûmenün Husrev-i şu'arâ-yı dânişver ve tâ'ife-i nisvândan bir Şîrîn-hüner olmasını ve esb-i Gül-gûn'ı ki (4b) “*nefsuke matî'etüke ferfik bihâ*”¹¹ müfâdinca pây-i muhannâ-yı

¹⁰ Sebzevâr'ın havasından Ebubekir-i Perverde memnundur.

¹¹ “Senin bineğin olan nefsinde merhamet et.” Bk. Ebü's-Sena Şehabeddin Mahmûd b. Abdullah Alûsi, *Tefsiru Alûsi*, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1997.

esb-i Gül-gûn-reftârı gögerüp benefşec-gûnliginden kinâye olmasını henüz ben tefevvüh itmeksizin ifâde vü beyân ve hem gûyâ bî-çâre-i merkûmenün perîşân hâlini beyt-i şerîfle şerh ve ‘ayân buyurdılar: “*Beyt-i men beyt nist iklimest*”¹² Fermûdesi vechile inşâ buyurdıkları her beyt-i şerîf bir gencîne-i ma’nâ ve her penc beyt-i ğazelleri bir hamse-i Nizâmî’yle pençe-gîrâ olduğı bî-reyb ü mürâdur. Beyt-i şerîf-i merkûmdan asıl murâd buyurdıkları ma’nâ ise hamselerde taf-sîl ü beyân olındığı üzre Husrev-i Pervîz’ün kânûn-ı ‘aşkı ‘alev-hîz olup nihânî rü’yet-i Şîrîn arzûsıyla sûy-ı cânânesine ‘azîmeti tesâdüf-i esnâ-yı bâhâr ve etrâf-ı nüzhetgâh-i Şîrîn benefşeczâr (5a) olduğundan Husrev’ün zîr-i rânında olan esb-i Gül-gûn dûd-ı kebûd arasında kenâr ‘alâ ‘ilmin be-dîdâr ve düzdîde-revligi âşîkâr olur mulâhazasıyla Gül-gûn’ı benefşec-gûn itdürdigidür ki Mîrzâ ‘Abdulkâdir-i Buhârî-i gerâmî-güherün Nizâmî tarzında mesnevî ebyâtiyle mukaddem on beş beyt ve mu’ahhar seksen beş beyt zîrde mestûr şerhiyle isbât-ı Şîrîn-hüner itdigi müşârün ileyh efendimüz hazretlerinün tab’-i ‘âlîlerine hoşter gelüp “*Egerçi hüner erbâb-ı hüneri hul’at-be-düş ider dirler ammâ bu husûsda emr ber-’aks olup biz hem beyt söyleyüp izhâr-ı hüner ve hem muhtâc-ı şerh olduğundan kûrk virmek de iktizâ ider*” latîfeleriyle va’d buyrulan hil’ati Mîrzâ-yı mümâ ileyhe i’tâ itdiler. Mîrzâ-yı gerâmî-güherün mukaddem itdigi (5b) şerh budur:

mefâ’îlün mefâ’îlün fa’ûlün

1 Suhân âġâz kerd Husrev be-yek bâr
Be-hem-zâdân ki bûdendeş perestâr ¹³

Berây-ı kâr-ı men yek hîle sâzîd
Ki mûsikâr-i mekkârî nevâzîd ¹⁴

Çü Gül-gûn sürh u îñ gülhâ kebûdest
Ki sürh-ender-kebûd âteş-nümûdest¹⁵

Hemân h’âhem ki Gül-gûn-ı Süheylî
Şevved hem-reng-i îñ gülhâ-yı nîlî ¹⁶

¹² Benim beytim beyit değil, bir ülke -kadar geniş ve derin anlamlar içermektedir.

¹³ Hüsrev birden söze başladı, kendisine hizmet eden ruh eşlerine dedi ki:

¹⁴ Tuzak sazını çalın, bir hile yapın benim işimi halletmek için,

¹⁵ Gülgün kırmızı ve bu güller mavidir. Zira kırmızı mavi içinde ateş gibidir (görünür.)

¹⁶ Süheyl Gülgün’unun bu güllere eş olmasını istiyorum.

5 Ki tâ der-zîr-i îñ gûlhâ zamânî
Konem nazzâre ân meh râ nihânî¹⁷

Ne-dâned ân meh-i bî-perde çün mehr
Derûn-ı perde bâ û kist hem-çeñr¹⁸

*Nedîm-i hâs bûdeş nâm-ı Şâpûr
Cihân geşte zi-mağrib tâ Lehâvûr¹⁹*

*Be-nakkâşî zamân râ müjde dâde
Be-ressâmî der Oklides güşâde²⁰*

*Kalem-zen çâbekî sûret-gerî cüst
Ki bî-kilk ez-hayâleş nakş mî rüst²¹*

10 Çünân der-lutf bûdeş âb-destî
Ki ber-âb ez letâfet nâkş bestî²²

Ki desteş dest-bend-i serv ü şimşâd
Be-desteş âferîn-hân dest-i hem-zâd²³

Miyân-ı mürğzâr u gülşen-i hoş
Kalem be-grift Şâpûr-ı kalem-keş²⁴

6b Yekî peymâne ez billûr sâzec
Ber-ân hall kerde gûlhâ-yı benefşec²⁵

Zi-tahsîn kârî çün Mânî kalem zed
Ki Gül-gûn râ benefşec-gûn rakam zed²⁶

¹⁷ Böylece bu güllerin altında bir süre o ay yüzlüyü seyrederim bir zaman.

¹⁸ Güneş gibi parlayan, perdesi ay yüzlü sevgili, perdenin altında onunla kimin yüz yüze olduğunu bilmez.

¹⁹ 7,8, 9, 10. beyitler aynen Nizâmî'den alınmıştır. Bk. Nizâmî, *Hüsrev ü Şirin*, s. 32-33. Mağrib'den Lehavur'a dek dünyayı gezmiş, görmüş Şapur adında has bir nedimi vardı.

²⁰ Nakkaşlıkta devrana müjde vermiş; ressamlıkta da Oklides'e kapı açmış.

²¹ Kalem oynatmaktaki çabukluğu o noktaya varmıştı ki kalem olmaksızın hayalen resim çizerdi.

²² İncelikte o kadar becerikliydi ki suyun üzerinde resim çizerdi.

²³ Zira servi ve şimşir ağacına eşti, onunla doğanlar ona âferin derdi.

²⁴ Çimenlik ile gül bahçesi arasında eli kalem tutan Şapur kalemi aldı.

²⁵ Kristalden bir kadeh yaptı, üzerine de mor renkli güller işledi.

²⁶ Maharetiyle Mânî gibi kalemini oynattı. Gülgûn'a menekşe renkli şeyler çizdi.

- 15 Hezârân âferîn ber-kilk-i nâkkâş
Ki ez rengî koned reng-i diger fâş²⁷

Mîrzâ-yı mûmâ ileyhün beyt-i şerîfe olan şerh-i muahharları.

Rakam-pîrâ-yı fihrist-i güzâreş ?
Rakam râ îñ çünîn sâzed nigâreş²⁸

Ki çün Şîrîn be-âyîn-i şikârî
Be-dân Şebdîz haylî şud süvârî²⁹

‘Înân ber-dest rû der-perde tannâz
Teğâfûl-ber-teğâfûl nâz-ber-nâz³⁰

Be-sahrâ-yı Medâyîn geşt reh-rev
Ki ân câ efkened saydî çü Husrev³¹

- 5 Be-hem-râhîş deh hûr-ı perestâr
‘Utârid-tal’at u hurşîd-ruhsâr³²

Dil-ârâm u dil-ârâ vü dil-âsâ
Gül-endâm u semen-bûy u semen-sâ³³

Perî-çehr ü perîzâd ü perî-pûş
Perî-peyker hoşâ deh nâm-ı dil-keş³⁴

Heme sîmîn-tenân ü meh-cebînân
Heme dûşîzegân u nâzenînân³⁵

²⁷ Nakkaşın kalemine binlerce âferin olsun. Çünkü bir renkten bir başka renk ortaya çıkarır.

²⁸ Fihristi yazan kâtip şöyle yazmıştır.

²⁹ Şirin avcılık ederken Şebdiz (adıındaki) atına çok binmiştir.

³⁰ Dizgin elde, yüz örtülü, cilveli. Gaflet üstüne gaflet, cilve üstüne cilve.

³¹ Hüsrev gibi bir avı yakalamak üzere Medayin ovasına doğru gitti.

³² Utarid (Merkür) talihli, güneş yanaklı on huri de yanında hizmetçi

³³ Gönle huzur veren, gönül süsleyen ve gönül rahatlatan, gül boylu, yasemin kokulu ve yasemin tenli.

³⁴ Peri yüzlü, peri yaradılışlı, peri kıyafetli, peri görünüşlü; ne güzel, gönül çeken onlarca isim.

³⁵ Hepsî gümüş tenli ve ay alınlı; hepsi bakire ve cilveli.

- 6b Perîşân gîsuvân taraf-ı binâ-gûş
Tenân ez mevc-i şehvet cûş âğûş³⁶
- 10 Be-zîr-i her-yekî z'ân nûş-handân
Nigârîn sâ'idân bâlâ bülendân³⁷
- Semend ü eşheb ü tâzî vü âşkâr
Kümeýt ü ebreş ü hunk ü tekâver³⁸
- Nühüm esbî ki sarsar dîv-i bâdî
Dehüm rahşî ki peyker dîv-i zâdî³⁹
- Hemî rândend çün seyl-i pür-enbûh
Gerîve-ber-gerîve kûh-tâ-kûh⁴⁰
- Ber-în âyîn ü sa'y u tarz u meşreb
Ne-yâsûdend tâ deh rûz u deh şeb⁴¹
- 15 Resîdendeş be-hürrem mürğzârî
Der-û ez-cûy-i cennet çeşme-sârî⁴²
- Be-fermûd ân şeh-i 'ismet-perestân
Ber-ân cem'-i bütân-i nâr pistân⁴³
- Ki mâ ez-renc reh-fersûdegânîm ?
Be-zîn-i bî-hodî âsûdegânîm⁴⁴
- Hemân bihter der-în gülzâr-ı behcet
Ber-endâzîm yek-dem mehd-i râhet⁴⁵

³⁶ Saçları yanaklarına doğru dağılmış, bedenler şehvet dalgasından coşmuş.

³⁷ Her birinin altında neşeli, güzel bacaklı, uzun boylu (atlar)

³⁸ Duru, alaca, koşucu ve kızıl kuyruklu, kızıl, alaca renkli, serin ve hızlı türlü atlar

³⁹ Dokuzuncu at rüzgar devî gibi hızlı; onuncusu devden doğmuş gibi cüsseli.

⁴⁰ Çok gürültülü seller gibi uçurumdan uçuruma, dağdan dağa sürdüler.

⁴¹ Bu kural, tarz, çaba ve yol üzere on gün on gece boyunca durmadılar.

⁴² Güzel bir çimenliğe ulaştılar. Onda cennet ırmağından bir çeşme akıyordu.

⁴³ O ismet sıfatlı padişah, o nar göğüslü güzellere seslendi.

⁴⁴ "Yol yorgunluğundan bitkin düştük, Kendimizden geçtik.

⁴⁵ Bu sevinç ve güzellik bahçesinde rahatlık beşliğini bir an olsun sersek iyi olur."

- Perî-rûyân çü h'ândend âferîneş
Be-güsterdend mehd-i nâzenîneş⁴⁶
- 20 Ten-i nesrîn-i Şîrîn bûd haste
Ğubâr-ı râh ser-tâ-pâ nişeste⁴⁷
- Hırâmân geşt tarf-ı çeşme tenhâ
Tu gûyî sûy-ı kevser reft hûrâ⁴⁸
- 7a Zülâlî dîd leb-rîz u hurûşân
Zi-ka'r-ı çeşme çün fevwâre cûşân⁴⁹
- Küşâd âvîzehâ-yı zülf-i müşgîn
Ne bâzâr-ı Hoten be'şkest sad Çîn⁵⁰
- Harîr-i ergavân-gûn ber-miyân zed
Be-âb ender şud âteş der-cihân zed⁵¹
- 25 Biyâ sâkî be-deh ân âb-ı rahşân
Ğubâr-ı hâtirem gerded perîşân⁵²
- Horem peymâneî ber-yâd-ı Şîrîn
Konem teşrîf-i Husrev husrev-âyîn⁵³
- Âmeden-i Hüsrev ez Medâyîn be-sûy-ı Ermen ve dîden-i
Husrev Şîrîn râ der-ân çeşmesâr.⁵⁴**
- Kühen ressâm-ı nakkâş-ı pür-efsûn
Tırâzed în çünîn nakş-ı diger-gûn⁵⁵

⁴⁶ Peri yüzlüler ona âferinler deyip narin yaygısını yaydılar

⁴⁷ Şirin'in nesrin (nazik) misali bedeni yorgun düşmüştü. Yolun tozu baştan ayağa (her tarafına) konmuştu.

⁴⁸ Çeşmeye doğru yalnız başına salınıp gitti. Zannedersin ki huri kevser suyuna doğru gitti.

⁴⁹ Çeşmenin dibinden fiskiye gibi çoşan, gur ve coşkun bir duru su gördü.

⁵⁰ Misk kokulu zülüfleri dökülüp saçıldı. Hoten pazarı değil, yüzlerce Çin yıkıldı.

⁵¹ Erguvan renkli ipeği attı ortaya, suya daldı ve dünyayı ateş sardı.

⁵² Gel ey sakî! O parlak suyu ver. Gönlümün kederi dağılsın.

⁵³ Şirin'in hatırasına bir kadeh içeyim. Hüsrev'i padişahlara yaraşır bir şekilde yücelteyim.

⁵⁴ Hüsrev'in Medâyin'den Ermen'e gelişi ve Şirin'i görüşü

⁵⁵ Efsun dolu eski ressam böylesine çeşit çeşit resimler çizer.

Ki ân ferruh-devâc-ı pâdişâhân
Behîn zer tügme-i zerrîn-külâhân⁵⁶

Ferîdûn-saltanat Cemşid-vâlâ
Fürûzân-şemse-i eyvân-ı Kısra⁵⁷

30 Ki ya'nî Husrev-i Dârâ-yı Pervîz
Zi-hicr-i yâr hordeş deşne-i tîz⁵⁸

Be-yârân goft ferdâ-subh hîzân
Be-sahrâ ber-şevem nahcîr-tazân⁵⁹

7b Ez ân-câ şukka ber-Ermen güşâyem
Hayâ tâ key buved zincîr-i pâyem⁶⁰

Be-bînem rûy-ı ân mir'ât-ı cânân
Şevem tâ çend çün timsâl-i hayrân⁶¹

Me râ ez-peyker-i sûret çe hâsıl
Ki ân âyîne-rû nebved mukâbil⁶²

35 Ne-bâşed hiç-kes nâ-bûd çün men
Be-zîr-i bâr-ı gam fersûd çün men⁶³

Der-în hirmân-kede dârem nüvîdî
Be-ümmîdî resed her nâ-ümmîdî⁶⁴

Şebâ-hengâm zâğ-ı kîr-gûn bâl
Ki zerrîn beyza-i hûr-kerd-i pâ-mâl⁶⁵

⁵⁶ Zira o padişahların kutlu yorganı; altın külahlıların güzel altın düğmesi.

⁵⁷ Feridun saltanatı, Cemşid yücelikli, Kısra sarayının parıldayan süsü

⁵⁸ Yani Perviz'in Dara'sının Hüsrev'i, sevgilinin ayrılığından keskin kılıç yemişti.

⁵⁹ Dostlarına yarın sabah kalkıp geyik avlamak için sahraya çıkacağım dedi.

⁶⁰ Oradan Ermen tarafına doğru açılalım, ne zamana kadar haya ayak bağımlı olacak.

⁶¹ O canlar aynasının yüzünü göreyim. Ne zamana dek şaşkın kalacağım.

⁶² Şekil heykelimden (aynadaki yüzden) elime ne geçti. Zira o ayna yüzünün karşılığı yok.

⁶³ Benim gibi perişan, gam yükü altında ezilmiş değildir.

⁶⁴ Bu ümitsizlik evinde bir güzel haber aldım. Her ümitsiz bir ümide kavuşur.

⁶⁵ Gece vakti, kanatları zift renkli karga, altın renkli güneş yumurtasını ayakları altına aldı

Zi-meclis hâst nûş-â-nûş sâkî
Surâhî goft ‘işret bâd bâkî⁶⁶

Çü be-gşâd ebruvân câm-ı melâlî
Ki bezm-i mâ me-bâd ez şâh hâlî⁶⁷

40 Mey-i gül-fâm âverdend ü hordend
Şeb-i gam râ be-pâyân pey füşürdend⁶⁸

Çü üftâdend mest ez h’âb-ı dûşîn
Ne-güyem h’âb-ı dûşîn h’âb-ı nûşîn⁶⁹

Hemânâ Husrev-i hurşîd-i hâver
Be-iklîm-i Habeş endâht leşker⁷⁰

Ser-ez-bâlîn-i râhat şâh ber-dâşt
Zi-hicrân nâle-i cângâh ber-dâşt⁷¹

Suhan âğâz kerd ey hem-nijâdân
Perestârân u şâhân hâne-zâdân⁷²

8a 45 Be-Gül-gûn zîn-i zer bâyed keşîden
Be-nezdîk-i Büneh bâyed resîden⁷³

Be-sahrâ ber şuden h’âhem be-nahcîr
Dü hefte bîş ü kem zîn dâm-ı dil-gîr⁷⁴

Be-hunk-i âsmân hurşîdvârî
Be-Gül-gûn humârî şud süvârî⁷⁵

⁶⁶ Saki, meclisten tok ve doymuş olarak kalktı; sürahi, işret baki kalsın dedi.

⁶⁷ Hüzünlü şarap kirpiklerini açtığında, bizim meclisimiz şahtan boş kalmamın.

⁶⁸ Gül renkli şarabı getirip içtiler, keder gecesini gerisin geri ittiler.

⁶⁹ Dün geceki uykudan dün geceki uyku demeyeyim içme uykusu diyeyim sarhoş olup düşünce,

⁷⁰ O doğunun güneşinin Hüsrev’i Habeş ülkesine asker sürdü.

⁷¹ Padişah uyku yastığından başını kaldırdı. Ayrılık acısıyla inledi.

⁷² Ey aynı ırktan olanlar! Hizmetçiler, padişahlar, hanedanlar diye söze başladı.

⁷³ Gülgun’a altın eğeri vurmak gerek, Büneh’in yakınına varmak gerek.

⁷⁴ Aşağı yukarı iki hafta bu gönül kapalı tuzaktan (kurtulmak) için çöle ava çıkmak isterim.

⁷⁵ Güneş gibi Gökyüzü atına, kıpkırmızı Gül-gûn’a bindi.

Zi-Müşgû tâ Hoten âverd Pervîz
Be-gülzârî ki Şîrîn bûd gül-bîz⁷⁶

Çe gülzârî ki ez Mînû nişâneş
Temâşâ hayret-i nezzâre-gâneş⁷⁷

50 Zi-hayret yâsemen pâ-best-i İ'rec
Çemen-ender-çemen reng-i benefşec⁷⁸

Çü Gül-gûn ez nedîmân dürter rând
Zi-hayret çeşm-i û çün yâsemen mând⁷⁹

Der-ân hayret nazar be-gşâd nâ-gâh
Be-çeşmeş ender âmed çün yekî mâh⁸⁰

Çe mâh çün âb-ı hayvân çeşme-i nûr
Ne nûr cûş-ı habâb-ı 'ayn-i kâfûr⁸¹

Perîvâr ez-libâs-ı h'îş 'uryân
Ser-â-pâ şem'-i bî-fânûs gîrân⁸²

55 Ki dîdest in çünîn bezm-i cihân-tâb
Çü şem' ez kâkum u fânûs ez-âb⁸³

Müselsel gîsuvân ber-rûy-ı kâküm
Leb ez-cûş-ı hayâ ğark-i tebessüm⁸⁴

Beden çün nûr u pistân kubbe-i nûr
Zi-'uryânî şude nûrun 'alâ nûr⁸⁵

⁷⁶ Pervîz, Müşg' ten Hoten'e Şîrîn'in gül topladığı gül bahçesine kadar getirdi.

⁷⁷ Öyle bir gül bahçesi ki Mînû'dan işaretler taşıyor. Onu seyretmek, hayret celbediyor.

⁷⁸ Hayretten yasemin İrec'in ayağını bağladı. Çimenler içinde menekşe rengi.

⁷⁹ Gül-gûn hizmetçilerden uzaklaşınca, şaşkınlıktan onun gözü yasemin gibi kaldı.

⁸⁰ O şaşkınlıkta ansızın gözünü açtı, ay gibi güzel biri gözüne göründü.

⁸¹ Ne ayı, hayat suyu gibi nur çeşmesi, nur değil, kâfûr gözlü kabarcıkların coşkusu.

⁸² Peri gibi elbisesinden çıkmış. Baştan ayağa fanussuz mum tutar.

⁸³ Dünyayı aydınlatan böylesi meclisi kim görmüş. Mum gönden, fanus sudan yapılmış?

⁸⁴ Bembeyaz yüzünde titreyen zülûfler, dudak, haya coşkusundan tebessüme boğulmuş.

⁸⁵ Beden nur gibi, göğüsler nur kubbesi, soyununca nur üstüne nur olmuş.

- 8b Çü Husrev dîd îñ rûy-ı nigârîñ
Nazar efkened ber-timsâl-i Şîrîñ ⁸⁶
- Fiğân ber-dâşt ez-cân-ı hazîneş
Be-yâğmâ dâd ‘akl-ı hurde-bîneş ⁸⁷
- 60 Hemânest îñ ki men rencûr bûdem
Zi-bezm-i vuslateş mehcûr bûdem ⁸⁸
- Se pencî ez-perestârân hod h’ând
Zi-çeşm-i eşk-bâreş gevher-efşând ⁸⁹
- Be-güftâ behr-i men yek hîle sâzîd
Ki mûsikâr-i mekkârî nevâzîd ⁹⁰
- Çü Gül-gûn sûrh v’îñ gülhâ kebûdest
Ki sûrh-ender-kebûd âteş-nümûdest⁹¹*
- Diger Gül-gûn buved ez-nesl-i Şebdîz
Hemî tersem ez-îñ mevc-i besâ-hîz ⁹²
- 65 Çü bîned ân meh-i bî-perde çün mehr
Derûn-ı perde bâ û kist hem-çehr ⁹³
- Hayâ-verzed ‘uryân zi bûden-i h’îş
Zi-Ermen deşt reh-peymûden-i h’îş ⁹⁴

⁸⁶ Hüsrev o güzelin yüzünü görünce, Şirin’in şekline bir göz attı.

⁸⁷ Hüzünlü canından feryat etti, o kadar incelikli aklını yitirdi.

⁸⁸ Benim sıkıntı çekmem; ona kavuşma meclisinden uzak olmamandır.

⁸⁹ Hizmetçilerinden birkaçını çağırdı, gözyaşı yağdıran gözlerinden cevher saçtı.

⁹⁰ Bu beyit 2. beyit ile aynıdır. Tuzak sazını çalın, benim işimi halletmek için bir hile yapın, dedi

⁹¹ Bu beyit birinci şerhin 3. beytiyle aynıdır. Gülgûn kırmızı ve bu güller mavidir. Zira kırmızı mavi içinde ateş gibidir (görünür).

⁹² Artık Gülgun, Şebdiz neslinden olur, bu çok hızlı, coşkun dalgadan korkarım.

⁹³ Bu beyit 68. beyitle aynıdır. O perdesiz ay gibi güzel sevgili, güneş gibi perdenin içinde onunla kimin yüz yüze olduğunu bilmez.

⁹⁴ Kendi çıplak oluşundan Ermen çölünde yol alışından utanır,

‘Înân ber-tâbed ez-hem-râhî-i men
Zi-Şevket ne-ngerred ber şâhî-i men ⁹⁵

Be-tâvûs-i diger gerded hırâmân
Merâ sâzed selâsil bend-i hicrân ⁹⁶

Ne-dâned ân meh-i bî-perde çün mehr
Derûn-ı perde bâ û kist hem-çehr⁹⁷

Hemân h`âhem ki Gül-gûn-i Süheylî
Şeved hem-reng ân gülhâ-yı Leylî ⁹⁸

70 *Nihân der-zîr-i in gülhâ zamânî*
Konem nazzâre ân meh râ nihânî ⁹⁹

9a Nedîmî dâşt nakkâş u füsûnger
Hüner-pîşe hüner-dân u hünerver ¹⁰⁰

Hayâleş nakş-bend serv ü şimşâd
Be-kilkeş âferîn-h`ân kilk-i hem-zâd ¹⁰¹

Be-nâhun nûk-ı hâme mî herâşîd
Zi-âb mürğ semender mî terâşîd ¹⁰²

Be-hâk ez sûret-i mürğî keşîdî
Hemân-dem çün hümâ bâlâ perîdî ¹⁰³

⁹⁵ Dizgin benimle olmaktan parıldar, büyüklüğünden benim padişahlığıma bakmaz.

⁹⁶ Bir başka tavusla salınır. Beni ise ayrılık zinciri yapar.

⁹⁷ O perdesiz ay gibi güzel sevgili, güneş gibi perdenin içinde onunla kimin yüz yüze olduğunu bilmez.

⁹⁸ Birinci bölümün 4. beyitle aynıdır. Süheyl Gülgün'unun bu güllere eş olmasını istiyorum.

⁹⁹ Birinci bölümün 5. beyitle aynıdır. Böylece bu güllerin altında bir süre o ay yüzlüyü seyredirim bir zaman.

¹⁰⁰ Ressam ve sihirbaz bir yardımcısı vardı. O sanatkar, sanat bilir ve sanat severdi.

¹⁰¹ Birinci bölümün 11. beytiyle aynıdır. Hayali selvi ve şimşirin resmedicisi. Onunla aynı olan kalem, kalemine aferin der.

¹⁰² Tırnağıyla kalem ucu açar. Suda semender kuşu çizer.

¹⁰³ Toprağa bir kuşun resmini çizdi, o anda hüma gibi kalkıp uçtu.

75 Tılsım-ı îmâ-yı neyyir necât mestûr
Şeh-i meşhûr-i devrân nâm-i Şâpûr ¹⁰⁴

Ne-dîd în köhne tâk-i bî-ser-encâm
Misâl-i v'ey kez'în üstâd-ı ressâm ¹⁰⁵

*Miyân-ı mürgzâr u Gülşen-i hoş
Kalem be-grift Şâpûr-ı kalem-keş ¹⁰⁶*

6b *Yekî peymâne ez billûr sâzec
Ber-ân hall kerde gülhâ-yı beneşşec¹⁰⁷*

*Zi-tahsîn kârî çün Mânî kalem zed
Ki Gül-gûn râ beneşşec-gûn rakam zed¹⁰⁸*

80 *Hezârân âferîn ber-kilk-i nakkâş
Ki ez rengî koned nakş-ı diger fâş ¹⁰⁹*

Biyâ mutrib be-zen hengâme-i 'ûd
Rehâyî bahşiyem zîn genc-i nâ-bûd ¹¹⁰

Be-yâd-ı husrevân ber-keş be-yâdî
Ve hem endûh u gam râ hayr bâdî ¹¹¹

Gerâmî hatm kon âğâz u encâm
Künûn taşt-i emel-üftâd ez-bâm ¹¹²

¹⁰⁴ Parlak işaretlerin tılsımı kurtuluş saklar. İsmi Şapur olan zamanın meşhur padişahı.

¹⁰⁵ Bu köhne felek kurulduğundan beri, onun gibi seçkin ressamların ustası olan birini görmedi.

¹⁰⁶ Birinci bölümdeki 12. beyitle aynı. Çimenlik ile güzel gül bahçesi arasında, eli kalem tutan Şapur, kalemi aldı.

¹⁰⁷ Birinci bölümdeki 13. beyitle aynı. Kristalden bir kadeh yaptı, üzerine de mor renkli güller işledi.

¹⁰⁸ Birinci bölümdeki 14. beyitle aynıdır. Maharetiyle Mânî gibi kalemini oynattı. Gülgûn'a menekşe renkli şeyler çizdi.

¹⁰⁹ Birinci bölümdeki 15. beyitle aynıdır. Nakkaşın kalemine binlerce aferin olsun. Çünkü bir renkten bir başka renk ortaya çıkarır.

¹¹⁰ Gel ey çalgıcı, ud zamanı, çal, yokluk hazinesinden bana kurtuluş bağışla.

¹¹¹ Padişahların anısına bir anı söyle. Keder ve hüznü de hayırla an.

¹¹² Başımı da sonunu da önemle bitir. Şimdi arzu leğeni damdan düştü.

Şenîdem ez kühen pîrân hikâyet
Rakam kerdem me'âl-i beyt-i Neş'et ¹¹³

9b 85 Be-zer dîdem çünîn mazmûn-ı mübhem
Be-sâmân şud suhan vâllâhu a'lem ¹¹⁴

¹¹³ Yaşlılardan işittiğim bir hikâye göre Hoca Neş'et'in beytinin anlamını yazdım.

¹¹⁴ Böyle kapalı mazmunu altın değerinde gördüm. En iyisini Allah bilir, ama söz muradına erdi.

INFORMATIVE ABSTRACT
ON THE COMMENTARY OF ONE COUPLET OF
HODJA NEŞ'ET

Ekrem BEKTAŞ*

Süleyman Neş'et, a notable poet who lived between the second half of the 18th Century and the first half of the 19th century, is one of the leading figures of the *divân* poetry (Ottoman poetry). Since *Neş'et* was more famous as a Persian teacher rather than his poetry, he is referred to as *Hodja Neş'et* in the history of Turkish literature.

Hodja Neş'et, who taught Persian to the young poets of that era, transforms his mansion at *Mollâ Gürânî* into a literature school in order to provide education to these youngsters. *Hodja*, while teaching his young students on the one hand, opens public classes here to teach Sufism to society on the other hand. He never turns down the poor and needy people who would solicit help from him at his mansion and tries to find solution to their problems. He was well known with his philanthropy and generosity. As a matter of fact, some sheikhs of the dervish lodges of that time were jealous of the gatherings around *Hodja*.

Hodja Neş'et writes a *mahlasnâme* for each of his sixteen poetry students that he teaches and provides each with a pseudonym. However, the number of students he taught is not limited with these. We have discovered other poets who studied in the school of *Hodja Neş'et*. In this article, we will focus on a paraphrase written in verse by Mirzâ Abdulkadir-i Buhârî, who studied in the literature school of *Hodja Neş'et*, in response to one of his mentor's couplet written in Persian language. The following is *Hodja's* Persian couplet that he asked his students to paraphrase:

‘Acebest Husrev ü Şîrîn-hüner

Bîn ki Gül-güneş benefşec-gûn şud’

Since the introduction part of this literary work was written by *Pertev*, it was assumed that it belonged to *Pertev* and thus was registered in his name. However,

* Assoc. Prof. Dr., Harran University, Faculty of Science and Literature, Chair of Turkish Language and Literature (ebektas@harran.edu.tr).

it was not *Pertev* who paraphrased Hodja's Persian couplet in verses, but a poet named Mirzâ Abdulkadir-i Buharî. We do not have any information about life of Mirzâ Abdulkadir-i Buharî. It is obvious from his name that he was from Bukhara. According to what *Pertev* tells in his introduction, Abdulkadir studied in the literature school of *Hodja Neş'et* and he wrote this paraphrase while he was learning Persian from his teacher (Hodja). After all, the title of the paraphrase is “*Şerh-i Yek Beyt-i Hazret-i Üstâd*” (The only paraphrase on the Great Master's Couplet's)

In his introduction, *Pertev* explains how the literary work was written as follows: When *Hodja Neş'et* found out that the foregoing Persian couplet that he wrote allegorically and based on a true story was passed over to the public by his students learning Persian and was given arbitrary meanings by them, he asked of his students to paraphrase it and pledged to give the student who would write the best paraphrase his fur coat that he was wearing. Although each student gives different meanings to this couplet, Hodja does not like any of them. Then rumor starts among the students stating that “Either Hodja wrote this couplet without a meaning in order to confuse the students or he does not like any of the students' paraphrase not to give his coat to anybody”. After several years, *Pertev* comes across an incident on the way to Hodja's mansion in a winter day. He sees a young and pretty Egyptian beggar woman without foot or head wear and in torn dress singing out loud a eulogy about Prophet Mohammed and His daughter Fatma. The people hearing the woman's outcry mob around her with astonishment. Fascinated by the scene, *Pertev* observed in person that the woman improvised the eulogies. *Pertev* was quite impressed by the woman who was writhing in despair. He decides to tell his teacher about what he saw and heads to his mansion. When *Pertev* came before his teacher, *Hodja Neş'et* miraculously explains the Persian couplet that he asked of his students to paraphrase a few years ago in a manner similar to the situation of the beggar woman that *Pertev* saw on the street and he tells him that each couplet of the lyrics he wrote had profound meanings as much as *Nizâmî's mesnevis*.

So *Pertev* was astounded by the miracles of his teacher and changed his mind about telling what he saw on the street.

Later on, *Hodja Neş'et* selects the paraphrase rewritten in verse by his student *Mirzâ Abdulkadir-i Buharî* and keeps his promise and pleasantly gives his fur coat to his student *Mirzâ Abdulkadir-i Buharî* as a gift. So the rumors of the students about their teacher ends.

KAYNAKÇA

Arif Hikmet, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emiri Tarih, 789.

Arslan, Üzeyir, *Tercüme-i Şerh-i Dü Beyt*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1999.

Bektaş, Ekrem, *Muvakkit-zâde Pertev Divânı*, Öz Serhat Yayıncılık, Malatya 2007.

Bektaş, Ekrem, “Pertev’in Hoca Neş’et Biyografisi”, *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi (Journal of Social Sciences)*, Prof. Dr. Mahmut Kaplan Armağan Sayısı, Cilt/Volume: 9, Sayı/Number: 2, Ekim/October 2011, s. 181-205.

Bursalı M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Yay., Ankara 2000.

Canım, Rıdvan, *Edirne Şairleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

Divân-ı Neş’et, Bulak 1252/1836.

Divân-ı Neş’et, DTCF. Ktp, Yazmaları, M. Ozak I, No: 60.

Ebü’s-Sena Şehabeddin Mahmûd b. Abdullah Alûsî, *Tefsiru Alûsî*, Dârü’l-Fikr, Beyrut 1997.

Fatin Davud, *Hâtimetü’l-Eş’âr*, İstanbul 1271.

Genç, İlhan, *Hoca Neş’et Divânı*, İzmir 1996.

Güzelyüz, Ali “Hoca Neş’et’in Hayatı, Eserleri ve Tâfân-ı Ma’rifet’teki Tasavvufî Görüşleri”, *İlmî Araştırmalar*, 5, İstanbul 1997, s. 167-175.

Hoca Emin Efendi, *Kethudâ-zâde Efendi’nin Terceme-i Hâline Zeyl*, İstanbul, 1294.

Karatay, F. Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar Katalogu*, C. II, İstanbul 1961.

Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, (haz. Cemal Kurnaz), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 1986.

Nizâmî-i Gencevî, *Hüsrev ü Şirin*, (Tashih ve talikat, Dr. Berât Zencânî), İntişarât-ı Danişgâh-ı Tahran, Tahran 1374.

Oğraş, Rıza *Hoca Neş’et Divânı (İnceleme ve Tenkitli Metin)* İstanbul Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1991.